

ÍRÓ MUNKÁSLEÁNYOK

ÍRTA:
GYULAI ELEMÉR

Az Országos Szociálpolitikai Intézet újpesti leánykörének van egy újságja. „A Mi Lapunk” a címe, havonta egyszer jelenik meg hat gépirásos példányban. A leánykör tagjai írják. Tizenöt-húsz éves munkásleányok. Nem a nyilvánosságnak. Egymásnak. „A Mi Lapunkba író leányok mindegyike legjavát adja tehetségének és tudásának – olvassuk egyik cikkben – és így megismerjük az egymásban szunnyadó érzéseket, gondolatokat, megtudjuk, kit mi érdekel, ki mit tud és mit akar tudni.”

„Sok meglepetés ért minket” – teszi hozzá a cikk írója.

És igaza van. Felszínes beszélgetések során alig is jöhetett volna napvilágra ez a rengeteg tiszta érzés, elrejtett érték, ez a rendkívül gazdag élményanyag, mint így írásban, egy kis közösség hasznára a legjobb tudás szerint megrögzített formában. Pszichológus vagy pedagógus számára tehát alig képzelhető el érdekesebb olvasmány a lap két évfolyamában felgyűlt tiszta és őszinte megnyilatkozásoknál.

Mivel a lap célja kettős – egymás megismerése és az egyéni tapasztalatok, belső értékek hasznosítása a kis közösség egésze számára -, tartalma is élesen kettéválasztható. Élményanyagra és a „szolgálat” jegyét viselő megnyilatkozásokra. A pszichológus számára kétségtelenül az élményanyag a kincsesbánya. Éles körvonalakban, plasztikusan bontakozik ki belőle a mai munkásleány világképe. Az egyéni tapasztalatok, az egyéni tudás gyümölcseinek hasznosítása – tehát a szolgálati rész – viszont a pedagógus számára kínál megbecsülhetetlen tanulságokat.

Az élmények meglepően sokrétűek és gazdag tartalommal telítettek. Különösen gazdag érzelmi tartalommal. A belőlük kibontakozó világkép tiszta és többnyire derűs. Érthető. Egészen fiatal munkásleányok ezek, akiknek belső világát nem tudták elszűrkiteni még a nehéz munkában töltött hétköznapi napok és akik, ha sikerül rövid időre kiszabadulniuk, szívesen örülnek minden új benyomásnak, szívesen felejtenek el mindent, amit maguk mögött hagynak. Tulajdonképpen csak az számít előttük élménynek,

ami a hétköznapok fölé emelkedik. A napi munkáról tehát alig esik szó ezeken a lapokon. Legfeljebb egy-egy érdekesebb élmény peremén bukkan fel valami lidércnyomásszerű árnyék belőle. „Jókedvünkön nem kell csodálkozni – írja valamelyikük egy közös utazás emlékei között -, hiszen minden gondot, a hétköznapok ezernyi baját ott hagytuk a Lehel-téri templomban.” Minél jobban, minél teljesebben sikerül kikapcsolódnunk a hétköznapokból, annál elevebbek, tartalmasabbak, „izgalmasabbak” az élmények. Hogy izgalmasabbak is, ez lényeges vonás. Nők. Sőt fiatal nők. A külső világ benyomásai közül csak azok jutnak el tudatukig, amelyeket erős érzéshullámok vesznek körül, „izgalmas” hajtanak.

Ebből a szempontból különösen érdekesek egy kétnapos közös pünkösdi utazás emlékei. Azért érdekesek, mert minden résztvevő feldolgozta azokat. A kirándulás célja Mezőkövesd, Hortobágy és Debrecen volt. A leírások kivétel nélkül frissek, elevenek. Érzelmi tartalmuk annyira gazdag, hogy igen könnyű megállapítani, milyen benyomások voltak a legmélyebbek.

„Izgalommal készülnek” a lányok erre a pünkösdi kirándulásra. „Alig várják a napot.” A hangulati sikernek igen jó lélektani elősegítője az a „csendes óra”, amelyet elindulás előtt a Lehel-téri templomban tartanak. Ennek a csendnek választóvizében minden hétköznapi gond, minden lelki teher eltűnik belőlük. Utána természetesen felszabadultan, „vidám nevetéssel” ülnek vonatra. „Örömben énekelnek”. A jókedv teljesen hatalmába keríti a kis társaságot és – nőkről lévén szó - csakhamar úgy érzik, hogy hangulatuk az egész környezetet betölti körülöttük. Meg vannak győződve róla, hogy „mindenki velük örül”, „jókedvük az útítársakra is átragad” és akik valamelyik közeli állomáson már céljukhoz érnek „sajnálják otthagyni őket”. „Még a vonat kerekéi is velük örülnek, olyan vidáman zakatolnak.” Az egész világot öröm tölti el, mindenki szereti egymást. A mezőkövesdi békák „csodaszép szerenáddal fogadják őket”. Az egész társaság őszintén „meg van hatva ettől a figyelemtől”.

Ez a hangulat tovább is megmarad.

Útjuk első céljánál, a mezőkövesdi Korona-szállóban is mindenki örül nekik. Természetesen „egy kedves néni” vezeti őket szobáikba, ahol „minden szép, ízléses, pompás”. És „barátságos”. A szobák is barátságosak, az emberek is. Nem is tudnak elaludni örömben. Innen is, onnan is „kuncogás hallatszik”. Másnap a misén „mesébe illő látvány” tárul eléjük. „Színpompás, gyönyörűen hímzett ruhában, szépen ringó járással sétálnak párosával a matyó lányok, harmatos virág valamennyi”. Minden új, minden szokatlan, minden „izgalmas” itt. Az egész társaság boldogan szemlél-

lődik. Szinte nem is látnak részleteket. Az egész világ egyetlen töretlen, világosságban feloldódott egész, amelyben itt-ott egy-egy pillanatra mosolygó, barátságos emberarcok tűnnek fel.

Csak az „üstökös ház”-ban komorodik el rövid időre a hangulat. Egészségtelen a ház belseje, az „egészen csöpp” ablak soha sincs nyitva, hűvös van és sötétség. A legtöbb leírásban itt váratlanul részletek emelkednek ki. „Szegényes kis bölcsőben, piciny emberke”. „Nyitott tűzhely, a matyó asszony szegényes egytál ételével”. A lányok többsége rádöbben, hogy mindaz a szépség, amit eddig átéltek, tulajdonképpen csak bennük volt meg. Körülöttük szegénység van. Egészségtelen környezet, rosszul táplált emberek. De a nyomasztó érzés csak pár percre fogja el őket. Kilépnek a házból és „a mázsás teher leesik róluk”. Jókedvük újra betölti körülöttük a világot és a mezőkövesdiek büszkeségétől, egy boszorkányosan ügyeskező öregasszonytól, már „olyan szeretettel búcsúznak el, mint egy nagyon kedves, nagyon régi ismerőstől”.

Meglepő az a belső rugalmasság, amellyel pillanatok alatt sikerül kizárni magukból a zavaró, diszharmonikus benyomások emlékét. A vonaton - Hortobágy felé – már megint mindenki boldog. S amikor vonatjuk egyik állomáson sokáig vesztegel, „indulókat énekelnek neki, hogy elinduljon”. Csaknem mindnyájan meg vannak győződve róla, hogy ezért indul el.

A hortobágyi csárdában „tárt karokkal várják őket”. Itt is „mindenki és minden olyan barátságos”. Még a Nap is barátságos. Tréfál velük. Másnap hajnalban „előbb kel fel” mint ők. „Frissebb náluk és kajánul a hasukra süt”, amikor felébrednek. A puszta „nyugalmas, mindent betöltő csendje” mindnyájukat hatalmába ejti. Az áhítat tetőpontra fokozódik, amikor a távolban, „az ég alján kis tanyák, fák, legelésző állatok tűnnek fel”. „Mintha vízben állnának.” Délibáb. Déltájban mondanak búcsút Hortobágyinak. „Nehéz szívvel.” Természetes, hogy az ég is beborul. Esik is. „És az ég sűrű könnyhullatása közben robog a vonat Debrecenbe.”

Az idő később kiderül. „Mintha megrendelték volna.” Debrecen is fény és öröm borítja be. „Mindenkivel szívesen fogadja őket”, mindenki velük örül itt is. A régi kollégium falai között úgy érzik, hogy „a porladó nagy férfiak szelleme lebeg körülöttük”. Az egyetem folyosóin viszont „a tudomány szelleme lakik”, őket is „komollyá teszi”. Egyikük „fájó szívvel búcsúzik az épülettől”. Arra gondol, hogy „még álmaiban is elérhetetlen magasságban lebeg a tudomány”. Ő is szeretett volna tanulni, műveltséget, látókört, tudományt szerezni, de nem volt módja hozzá. „De jó,- írja – hogy legalább gondolni szabad rá.” Még néhány benyomás. Még

„borzalommal és szomorúsággal vegyes érdeklődést” lobbant fel bennük pár percre a krematórium, azután vége mindennek. A vacsorát már „közel sem olyan jó hangulatban” költik el, hiszen egy-két óra múlva a vonat visszaviszi őket „a hétköznapokba, a fáradtságos, küzdelmes életbe”.

Megdöböntök ezek a leírások. Aki elolvassa őket, alig tud szabadulni hatásuk alól. Tulajdonképpen csak az ilyen és hozzájuk hasonló megnyilatkozásokból értjük meg a jelentőségét azoknak a *munkáspihező-törekvéseknek*, amelyek a dolgozó ember „kikapcsolódásának” elősegítését tűzik ki célul. Egy derűs nap, új környezet, friss benyomások, szokatlan élmények hatása minden gondot, minden kellemetlen érzést eltakaríthat a lélekből. Visszavezetheti az egyént a közösségbe, felébresztheti az egymáshoz tartozás, az egymásrautaltság érzését és a világ dolgai egy ideig derűseknek, az emberek barátságosaknak tűnnek.

Van a lapban egy másik ilyen kollektív leírás is. Ugyancsak egy örömeleményről. Erdély visszacsatolásának napjaiban 25 leány azt írta le, mit érzett, amikor a döntés eredményéről értesült. Ezek a megnyilatkozások talán még nagyobb mélységekbe világítanak bele, mint az előbbiek. Mit érez egy fiatal munkásleány, amikor a hétköznapok munkája közben, majdnem váratlanul az egész nemzeti közösség sorsára, jövőjére kiható megrázó hírről értesül? Kétségtelenül akad ezekben a megnyilatkozásokban „hideg” gondolat is. Újságokból kiragadott, rádióban elhangzott, iskolában tanult szavak. Ezeknek aránya azonban eltörpül az érzésekkel átítatott, őszintén szubjektív élményanyag mellett.

Külön érdekessége a leírásoknak az esemény beállítása. Apró részleteiben is kibontakozik a nap képe. Szél fúj. Hűvös, őszi az idő. Az emberek behúzódnak lakásukba. Az egyik leány semmire sem gondolva éppen hazafelé tart, amikor „kíváncsi, örömtől sugárzó arcú emberek csoportosulása” kelti fel figyelmét. Hazaérve „ámulatba esik”, mert azt kérdik tőle, hogy „Temesvárt is visszakaptuk-e?” „Nem tud szóhoz jutni a meglepetéstől”. A másik szórakozottan, mit sem sejtve nyitja ki a rádiót és „egy férfihang váratlanul a bécsi döntés eredményeit mondja be.” „Nem tudja visszatartani a könnyeit.” „Mindenki letette munkáját a kezéből – írja – és nagy figyelemmel hallgatta az eseményeket.” Egy harmadik csak este értesül az eseményekről, amikor hazaér a munkából. Azonban csak reggel hiszi el a híreket, mert mindent feldíszítve talál a gyárban. Van, aki csak örülni tud. Csak a jót fogja fel. Egy háborús feszültség feloldódását. A többség öröme azonban nem tiszta. „Ujjongó öröm van a szívemben – írja egyikük -, de ugyanakkor fájdalom is.” „Egyszerre vagyok boldog és szomorú” – olvassuk máshol. „Könny hullott a szememből –

írja a harmadik -, mert vér nélkül kaptuk vissza Erdély egy részét, de az első öröm elmúlása után egy kicsit arra gondoltam, hogy ez mégsem az egész.”

Érdekes szembeállítani, mit találnak örömteljesnek, mit fájdalmasnak.

Csaknem mindegyik leány örül annak, hogy amit visszakaptunk, véráldozat nélkül kaptuk vissza. „Csak úgy simán – jegyzi meg egyikük -, békés úton, az igazság jegyében.” „Gyönyörű földdarab!” - lelkesedik a másik. A harmadik már óvatosabb: „Aránylag elég nagy terület.” De hozzáteszi, hogy a visszanyert terület „túlzsúfoltan lakott, míg a románoknál maradt rész lakatlan (!), illetve kevésbé lakott”. Van aki a visszanyert bányáknak, erdőségeknek örül, vagy annak, hogy „annyi gyönyörű várost kaptunk vissza”. „Mátyás király városát, a kincses Kolozsvárt” és Zágont „a rodostói bujdosó városát”. Külön öröm, hogy „a Tisza vize újra magyar földön ered”. Majdnem mindegyikük kiemeli természetesen „a székely testvérek visszatérését”. És itt a női veleérzésre, együttérzésre jellegzetes példák hosszú sora kínálkozik. „Újra szabad nekik a Himnuszt énekelni!” „Újra szabad a magyar múlttól, dicsőségről mesélni!” „Újra magyar szótól hangosak az erdélyi városok!” „Ha most ott messzi Erdélyben kinéznek az ablakon, magyar csendőr kakastollán csillan meg a napfény.”

Az együttérzésből, veleérzésből nőnek ki túlnyomórészt a panaszok is. Majdnem mindnyájuknak eszébe jutnak „az új határokon túl maradt magyarok”. „A szegény magyarok, akik várták a percet.” „Akik várták a felszabadítást és a döntés után megtudták, hogy mégsem lehetnek magyarok.” Fáj a szívük értük. Sajnálják Őket. Beleképzelik magukat a helyzetükbe. Az első öröm lecsillapodása után úgy érzik, hogy „csalódást hozott a döntés”.* „Kevés, amit visszacsatoltak”, „többet vártunk”, „ez mégsem az egész”. „Legalább Aradot is adták volna vissza!” „Lehet az – kérdi egyikük -, hogy Segesvár, amelyet Petőfi vére szentelt meg, másé legyen?” Van aki tudni véli, hogy „a bányák és a jó búzatermő földek nagyrésze is ott maradt”.

Ezek mellett a kollektív megnyilatkozások mellett akad bőségesen olyan leírás is a lapban, amelyik egészen sajátosan egyéni élményeket dolgoz fel. Egyik leány a Balaton mellett eltöltött boldog napjairól számol be. Először látta a Balatont. A másik egy felvidéki magyar falucskába vetődik. Legmélyebb élménye egy Péter-Pál-napi mise, amelyen elragadó népviseletben jelennek meg a fiatalok. Tüzetesen leírja ruháikat. A hozzá hasonló korú leányok ruháját feltűnő alaposággal. Van aki felejthetetlen karácsonyestéről számol be. Mások az aquincumi romokhoz, a Báthori-barlanghoz, a pál-völgyi cseppkőbarlanghoz, az óbudai „cella trichorá-” hoz fűződő benyomásaikat mondják el. Két varrónó

„szabadulásáról” beszél „a nehéz tanoncévek után”. Egyik legfinomabb, legmélyebben átélt megnyilatkozás kórházi órák képét adja egy súlyos műtét előtt. Bámulatos megelevenítő erővel.

Néhány vers is akad a két évfolyamban.

„Visszhangok” Erdély visszacsatolásakor:

Hazajött Székelyföld,
Nagyvárad, Kolozsvár,
Hazajött sok testvér,
Lehullt a bilincs már.

Őszi sorok:

Mindenszentek napján
Tombolt az ősz
Megszokott hangján
S elvitte a nyarat
Büszke erős karján.

Újévi köszöntő 1941-re, kissé elsiertett kívánsággal:

Egy új virágnilyást
Várunk újév töled,
Melyben minden nemzet
Boldogabban élhet.

Egyik helyen az édesanya csendes alakja merül fel egy pillanatra:

Az édes, a szelíd, a szerető,
A megértő és meg-nem-értő.
Gyémánszemében könny csillog,
Ha félig gyerek, félig felnőtt eszemmel
Gyenge szívébe tört szürok.

Gondolkozásra készítő sorokban elevenedik meg egy apáca belső világa. Vagy talán nem is az apáca mondja ezeket a szavakat?

Ti boldogok! Túl a rácsokon,
Leikeitek a mienkével rokon.
Mutassátok meg emberarcotok ...

A munkásleány mondja. Azoknak, akiket illet.

Élmények ezek is. Talán még mélyebbek, mint a prózában megírottak. És csendesebbek. Befelé nézőbbek. Azok a hangulatok, amelyek verssé sűrűsödnek, túlnyomórésztben távolról sem olyan derűsek, mint amilyenekről beszélgetni szokás. A vers a magányosságban születik. Gyónás. Orvosság. Fájó érzéseket, nyugtalanító belső megrezdüléseket old fel.

Vannak azonban vidámabb versei is a leányoknak. Gyermekversek. Állatokról. Mikulásról. Tündérszágáról. Kifejezetten gyakorlati céllal. Azért írták őket, hogy apró testvéreiket – talán egyszer saját gyermekeiket is – elszórakoztathassák velük. Hogy mesélni tudjanak nekik. Nevettető, vidám, rimes meséket.

Hinta-palinta

De jó is a kedvem!
Meg ne állj, míg nem mondom,
Légy te az én lovagom.
Vigyél engem messzire,
Hetedhét országba
Kis tündérek közé,
Szép meseországba.

Gyermekeknek szól. De felnőttek is megértetik.

A lapban kritikai rovatok is vannak. Külön a filmről, színházi estékről, külön a megtekintett kiállításokról, külön a végighallgatott rádióműsorokról.

Természetesen a filmélményanyag a leggazdagabb. Szinte azt mondhatjuk: teljes. Egyetlen játékfilm sem marad ki, amit a fővárosban és környékén levetítenek. Hogy miért ennyire kedvelt szórakozásuk ezeknek a fiatal munkásleányoknak a mozi, erre filmkritikáik sorai között számos felelet adódik. „Elfelejteti velünk az élet ezernyi gondját” – olvassuk. „Itt nincs lehetetlen, minden kívánság teljesül.” „Megmutatja, hogyan lehet és kell boldognak lenni.” „Derűre ború, szegénység, majd pompa – magyarázza egyik leány -, az embernek nem marad ideje töprengésre.” Narkotikum a mozi. Menekülés a hétköznapi gondjaitól. Színes világot mutat „ott túl a rácson” és két órán át legalább álmodni lehet erről a világról.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy kritika nélkül fogadják el mindazt, amit a film eléjük tálal. Nagyon is éles szemmel látják a hibákat. Valóságérzékük meglepően fejlett. Beleértéküket akadályozza a valószínűtlenség, csaknem mindig élesen kikelnek a film ellen, ha díszletei nem természetesek, meséje hihetetlen. „Festői, de sajnos, észrevehetően festett tájak – írja az Újhold című amerikai filmkritikusa -, a mese valószínűtlen, kevés tartalommal.” Valamelyik történelmi tárgyú magyar filmben egyik jelenetnél elővigyázatlanlanságból villanypóznák tűnnek fel a távolban. „Súlyos hibának tartom – írja egyik leány -, ilyesmire jobban kellene vigyázni!” Egészséges fiatalságuk csaknem mindig fellázad a túlságosan szentimentális tartalom ellen is. „A film meséje nem tetszett – áll egy másik magyar filmkritikájában -, nem szeretem a szerelmi öngyilkosságokat, hiszen az idő és az önfejelem mindent meggyógyít.” „Betegesen érzelmes – szól az ítélet megint csak egy magyar filmről -, egészséges elem nincs benne.” A hátborzongató jelenetek halmozását sem szívesen viselik el. Egyiküknek azért nem tetszett a „Királyi ékszer” című kalandorfilm, mert „több volt benne a halott, mint a szereplő”. Észreveszik, hogy „az amerikaiak nem tudják pontosan az európai etikettet”. Kifogásolják, hogy a „La Conga” nevű tánc „elképesztően

merész és egyáltalában nem mondható rendes, finom dolognak”. Csodálkoznak rajta, hogy Amerikában ez tetszik. Mindig észreveszik, ha a szereplők gyengék. Különösen a női főszereplővel szemben kegyetlenek. Hamar megállapítják róla, hogy „erőtlenül játszik”, „alkalmasabb színésznő is akadt volna”. Egyik magyar primadonnáról megírja valamelyikük, hogyha állítólag csakugyan neki írták a szerepet, „nem érti, miért énekes szerepet írtak?”

A színházi élményanyag már összehasonlíthatatlanul szegényesebb. Csak elvétve akad a moziélmények között egy-egy beszámoló színházi estről is. Egyikük látta a Bánk bánt. „Halhatatlan szerző halhatatlan műve, illik megnézni” – ennyi a véleménye. A másik a Velencei kalmárt nézte meg. A darab főérdekességének az időszerűséget látja. Legkölteibb részének a szerelmes párok találkozását a lugasban. Egy-két operett, könnyebb vígjáték egészíti ki a műsort. Ez nem az ő világuk. Az igazi szórakozásuk a mozi, színházba csak vendégként tévednek be. Elfogódottak ilyenkor. Idegennek érzik magukat. Minden újdonság. Mindent dicsérnek. A játékot, a rendezést, a díszleteket. Hogy a hibákat is meglássák, ahhoz túlságosan újszerű még nekik ez az élmény.

Irodalmi élményeik természetére elsősorban a rádióműsorokhoz fűzött reflexióik vetnek fényt. Fel-felbukkan egy-egy felolvasás, amelynek ismertetésébe melegebb, érzésekkel átítatottabb mondatok szövődnek. Ha igazán élményről van szó, a hang mindjárt szubjektívebbé melegszik. Érdekes megfigyelni, milyen szépirodalmi témák hagynak mélyebb nyomot bennük. Történet egy csodálatosan szép, kékszemű kisleányról, – aki nem lát. Egyik írónőnk „kedves elbeszélése, amely elénk varázsolja a régi jó békeidők romantikus, üde és tiszta világát”. Felolvasás „egy fiatal sorsüldözött leányról, akinek életében mégis került olyan időszak, amikor boldog volt”. Előadás arról, hogy a mai nehéz időkben „a harangok is ritkábban és szomorúbban szólnak, de lesz még feltámadás és akkor az égből százszerosan verődik majd vissza a harangzúgás”. „Nagyon szép és megható előadás volt” egy felolvasás a májusról. Természetesen. Hiszen arról is szó esett, hogy faluhelyen májusban tűzik a legények hódolatuk jeléül a májusfát a kiválasztott leány ajtajára.

Amíg ezekből a rádióműsor-ismertetésekből inkább csak az érdekesnek talált témákra lehet következtetni, egy újabb rovat – az utolsó hat-hét számban – már a valóban olvasott könyvek felé is vet egy fénycsóvát. „Olvastam” a címe a rovatnak. Könyveket ismertetnek és ajánlanak rajta keresztül egymásnak a leányok. Olyan könyveket, amelyeket érdekesnek találtak. Egyik leány Bársony István „Erdőn, mezőn” című könyvét ajánlja a többieknek, mert „ha őt olvasom, képzeletem elém varázsolja az általa leírt tájakat, növényeket, madarakat,

állatokat, az időt, a színeket, mindent, mindent”. Az egész természetet, „amelyet nem igen volt alkalmam megismerni”. A városi leány vágyakozása a szabad levegő után a mozgatója egy másik ismertetésnek is. Zane Grey regényeit ajánlja olvasásra, mert „a természet gyönyörű részleteit nagyon szépen festi le”. Valamelyikük kimerítően ismerteti Rachmanovának, „a burzsuj-családból való orosz diákleány”-nak szenvedéseiről, házasságáról, meneküléséről és révbejutásáról írt könyveit. Egy másiknak Komáromi János munkái tetszenek. Különösen az „Esze Tamás”. „A régi magyar harcok kiváló ezredesét rajzolja elénk a könyv, aki halálig harcolt a magyar igazságért és rengeteg csatában győzött”. „Sok mulatságos rész is van benne!” – próbálja még vonzóbbá tenni a könyvet. De akad olyan is, aki Kodolányi történelmi regényeit fedezi fel magának és a többieknek. „Úgy véled – írja -, te is abban a korban élsz, oly élesen, meggyőzően rajzolja alakjait. Amit eléd fest, az maga az élet.”

Rendkívül érdekes ezeknek a fiatal leányoknak viszonya a zenéhez. Ízlésük természetesen meglehetősen bizonytalan az esztétikai értékkel szemben. Nem is lehet másként ebben az életkorban. „A mindig kitűnő tárogató-négyes”, vagy valamelyik szonénekesnőnk, esetleg a rajkózenekar teljesítményeit szívesen kiemelik a rádió által nyújtott zenei élvezetek közül. A rajkózenekar teljesítményét például azért, „mert a legkisebb rajkó ruhafogással és borosüveggel is hegedült”. A színházi élményekről szóló beszámolók között azonban már két operaházi este is szerepel. A Trubadúr és a Bohémélet. 42 leányra – ennyi tagja van a leánykörnek – két esztendő alatt két operaházi élmény esik! Érthető, hogy a róluk szóló leírások éppen olyan tartózkodók, bizonytalanok, mint általában a színházi estékről szólók. A Trubadúrnál inkább a látnivalók fontossága emelkedik ki. „Látványos és szép minden részlete – olvassuk a beszámolóban -, a ruhák, a díszletek, a tánc leköti az ember figyelmét”. A zenéről csak annyi, hogy „jó énekesek teszik élvezetessé”. Hogy a Bohéméletből mit kapott, aki végighallgatta, már kevésbé tűnik ki a megnyilatkozásából. „A vidáman túrt nyomort eleveníti meg – írja – sokszor megható, máskor mulatságos képekben”. Az opera zenei részére csak annyi utalást találunk, hogy „a kabátária tetszett a legjobban”. Érthető. Ez a rész megható is, mulatságos is egyszerre.

Ha az operánál a szokatlan környezetben, a színes látnivalók között el is sülyed számukra a zene, a film és a rádió – ez a két megszokott, vérré vált szórakozásforma – annál többször előtérbe hozza azt. Teljes jelentőségében, sokszor a legmélyebb hatásaiban. Valamelyik francia filmben, amely egy zongoraművész életét tárja a néző elé, már

„a zene és a művészi zongoraszárok gyönyörköd-
tetnek” legjobban egy leányt. Egy másik meg-
döbbenve eszmél rá, hogy a rádió szalónötösének
játékát hallgatva „nemcsak hallja a zenét, hanem
szinte látja is azt, amit ki akar fejezni”. Hogy valaki
idáig eljusson, teljes magamegfeledkezés kell hozzá,
passzív elmerülés a zenében. Van egy cikk a lap-
ban „A zenéről általában” is. Tétova, bizonytalan
szavak a zene eredetéről, a hangszerek kifejlődéséről,
a harmónia fogalmáról, a könnyű és a „klasszikus”
zene közti különbségről. „Ez utóbbi megértéséhez -
mondja a cikkíró – nagyon sok tudás szükséges,
amivel én sajnos nem rendelkezem”. És itt az utolsó
mondatokban megdöbbenően érdekessé válnak a
fiatal leány gondolatai. Így folytatja: „Mégis
nagyon szeretem, mert együtt tudok érezni a köl-
tővel, akinek részt veszek a zene által kifejezett
hangulataiban, érzéseiben, fájalmában és örömeiben.
Lelkemet magasabb régiókba ragadja a zene, utána
nemesebbnek, jobbnak érzem magamat”. Hogy
csakugyan milyen mélyre nyomulhatnak a zene
hatásai, erre a rádióélmények közül kínálkozik meg-
győző példa. Halottak napján Rachmaninoff szim-
fonikus költeményét, a „Holtak szigetét”-t közvetí-
tette a rádió. Egyik leány végighallgatta. A követ-
kezőket írja: „Olyan kifejező volt ez a zene!
Hát... csodálatos volt! Mintha maguk a halottak
éledtek volna fel, akik lágy és mégis borzalmas han-
gokat hallattak. Néha egészen elhalkulnak a han-
gok – folytatja most már jelen időben – és amikor
erősödnek, úgy hallom, mintha nagyon-nagyon
messziről szűrődnének át. És hirtelen egész közelről
hatol az ember fülébe. Én napestig elhallgatnám!”
Tétova szavak, de mögöttük komoly, bensőséges
élmény húzódik meg.

A kiállítás-látogatásokról írt beszámolómban
néhány rendkívül figyelemreméltó mondat rávilágít
a leányoknak a képzőművészethez való viszonyára is.
Többnyire a teljesen természetes ábrázolásmód ragadja
meg őket. Amikor a valóság „jól el van találva”.
„Szebbnél-szebb festményeket láttam – írja egyik
leány a lakberendezési kiállításról -, a legjobban
tetszett két játszó fehér cica. Az egyiknek nyitva
volt a szája és kilátszottak apró, hegyes fogai”.
A másikat herendi porcellánfigurák ragadják meg
az Iparművészeti Társulat kiállításán. „Nagyon
tetszett – írja – a korcsolyázó pár, a falusi kislány,
egy nyúl, egy szarvasmarha és két kutyaszobor”.
„Minden művésznek más a fantáziája – tűnik fel
neki. – Például az egyik művésznő egy egész családot
elevenít meg, nagyon érdekes mozdulatokkal”. Van,
aki mélyebbre hatol. „Nekem mégiscsak a magyar
plakátok tetszettek legjobban – írja egy plakátkiállítás
kis kritikus. – Miért? Mert nemcsak reklámot, színt,
szencziót adnak, hanem – hogy is fejezzem ki – azt
láttam, amit éreztem. Lelke volt a plakátnak!”

Igazán akkor érzik otthon magukat, ha fényké-
peket látnak. Sokan fényképeznek közülük maguk is.
A lap minden száma hoz tőlük „Magyar tájak”
címmel sokszor igen sikerült képeket. Nem csoda
tehát, hogy a fényképkiallításokon a szakember
szemével nézik a képeket és öntudatos, találó sza-
vakkal mondják el benyomásaikat. Az amatőr
fényképészek kiállításán „voltak olyan képek is -
állapítja meg a beszámoló írója -, amelyek festmé-
nyekhez hasonlítottak. Ha festmények lettek volna*
azt kellett volna mondanunk, hogy jó időperspektí-
vájuk van”. Igen, művészetnek érzik a fényképe-
zést. A maguk művészetének, legbensőbb ügyüknek.
„Mindegy, hogy a művész festményben, szoborban,,
énekben vagy egyéb ismert módon örökíti meg
érzelmeit, vagy fényképpel ad azoknak formát -
elmélkedik egyik leány a nemzetközi fénykép-
kiállítással kapcsolatban -, mert nem az a lényeg,
hogy mit, hanem hogy hogyan fényképezünk. A fény-
képezés is művészet. A fénykép is érzékelteti a
fényképező lelkivilágát a fényképezés pillanatában.”

15-20 éves leányok írják ezeket. Fiatal mun-
kásleányok beszélnek élményeikről. Minden soruk-
ból egészség, ruganyos, nyílt lélek sugárzik. Meg-
döbbenő mélységek tárulnak fel. Elszédül, aki
belenéz. És lehetetlen, hogy fel ne ébredjen benne
a felelősségérzet. A szociális felelősségérzet.

A lap szolgálati része, a gondoskodás jegyében
készült megnyilatkozások, már kevésbé érdekesek
a pszichológus szempontjából. Itt az értelmüket
adják a leányok. A tudásukat. Megtanítják egymást,
hogyan kell gazdaságosan főzni, nagytakarítást elvé-
gezni. A kötszergyári munkásleány elmondja a
többieknek, hogyan készülnek a különféle kötszerek.
A varrónő olcsó ruhaterveket ajánl. Van aki az
első segélynyújtást ismerteti. Más a légmentes alap-
fogalmait adja, vagy ízléses, házilag előállítható
karácsonyfádszereket mutat be. Beszélgetések során
mindig felmerül egy-egy ismeretlen szó, fogalom,
név. Kiosztják valamelyik tagnak, tudjon meg róla
mindent és írja meg fáradozásának eredményét A Mi
Lapunkban. A kis közösség okulására. Ebben a
vonatkozásban hihetetlen teljesítményekre képesek.
Egyikük hónapokon át kivonatol egy tanulmányt
„A női munkaszolgálatról”. A másik kimerítő és
pompás cikket ír Kochról. Esetleg Pasteurról,
Simmelweistről, Kölcseyről, a százéves Újpestről,
Erdély történetéről vagy a renaissance-korabeli nők
divatjáról. Nincs olyan fáradtság, nincs akkora erő-
feszítés, amire képes ne volna egy fiatal leány, ha a
pedagógus természetes női alterocentrizmusánál fogja
meg és azért sarkalja tanulásra, hogy annak eredmé-
nyét egy családjellegű kis közösség élvezhesse.

A Mi Lapunkat egymásnak írják a leányok.
Azért, hogy tanuljanak. Nem jut a nyilvánosság elé.
Kár. Sokan tanulhatnának belőle.